

mészetes ragaszkodásával viszonozza az idős ember közeledését. Ennek következtében a nevelési folyamat kettős és egymásra ható rendszere eredményessé válik.

Az idős ember önfeledten tud játszani a gyermekkel. Ebben a játékban vannak pillanatok, amikor azonosul a játékos ember, a homo ludens a játékaival, s így válik élő játékká maga a gyermek is. Játékká, amely az életnek bizonyos értelmében jótékony, többnyire derűs vigasztalást is jelent. Az idős nagyszülők derűs nyugalma sok esetben a harmonikus, kiegyensúlyozott életformát tükrözi. *Míg a fiatal kor a gyűjtés, addig az idősebb kor az „adakozás” időszaka.* Végső fokon ezért rejt magában sok lehetőséget a nagyszülők nevelési munkája.

Arra törekedtünk, hogy röviden rávilágítsunk arra a mérhetetlenül fontos szerepre, amely egyre jobban az idős emberre vár: *a nagyszülő pedagógiai tevékenységére.* Tudjuk, hogy ellenkező példákat is lehet mondani, de amit leírtunk, tipikus, mai valóságunk társadalmi közegében bontakozott ki.

TERBE DEZSŐNÉ

Kecskemét

A Hunyadvárosi Általános Iskola és a közművelődési intézmények együttműködése

Az iskola környezetének bemutatása

Iskolánk körzete a megyeszékhely legjellegzetesebb, új lakótelepe. Jellemzősége a kertes családi házak és a nem túl magasra épített emeletes lakótömbök sajátos keveredése adja. Nem hat olyan nyomasztóan, mint általában a nagyvárosok szürke, egyhangú körülménye. Az itt élő lakosság többsége a megye városaiából, falvaiból és a környék tanyavilágából bevándorolt munkás. Általában a lakótelep gyáraiban, üzemeiben dolgoznak. A konzervgyár, a rádiótechnikai, a kéziszerszámgyár és a baromfi-feldolgozó vállalat foglalkoztatja tanítványaink szüleit. A szülők megközelítően 30 százalékát teszi ki az alkalmazottak, értelmiségiek és kisiparosok száma. Elenyésző a lakótelep peremén élő cigány és a település különböző pontjain szétszórt lumpen családok száma, de nem kevés gondot jelent a közrend és a beiskolázás szempontjából.

A heterogén összetételű lakosság műveltsége, életvitele is igen eltérő és ellentmondásos. Jellemző az anyagi javak megszerzésére való túlzott törekvés, a pénzhasználat. A munkaidőn túl a mellékfoglalkozás, a „fusizás” kevés időt hagy sok helyen a családi élet ápolására, a művelődésre. Sokan megelégednek a csupán válogatás nélküli tv- és rádióadásokkal. Több helyen megtalálható a könyvespolc, teli könyvekkel, „hogy az is legyen, mert úgy illik”, de arra hivatkozván, hogy nem érnek rá olvasni, csak dekorációja a jól berendezett lakásnak.

Arányaiban még kevés azoknak a száma, akiknek kulturálódási igénye, életvitele szocialista társadalmunk embereszményét példázza. Főleg a lakótelep értelmiségi rétegéből a pedagógusok, a szakmunkások közül pedig a szocialista brigádok azok, akik önmaguk és mások művelődésével törődnek. Az itt élő emberek művelődési igénye

nyeinek felkeltésére, életvitelére azonban nagy hatással lehetnek, ha részt vállalnak a város közművelődési feladataiból.

Sajnos nincs lakótelepünkön olyan kulturális létesítmény, mely kifejezetten a lakosság művelődését, szórakozását szolgálná. Ezért nagy jelentőséget tulajdonítok iskolánk közművelődési munkájának és annak az együttműködésnek, amelyet a város kulturális intézményeivel és a lakótelep üzemével kialakítottunk. Célul tűztük ki, hogy a tőlünk távol eső kulturális *intézmények és közművelők* segítségével létrehozunk egy olyan bázist, „nyitott iskolát”, *melynek szellemében tanítványaink, a szülők és a lakótelep művelődési igényeit is felkeltjük, életmódjukat befolyásoljuk.* E célt elsősorban tanítványaink művelődési igényeinek felkeltésével, a hasznos szabadidőtöltések megízleltetésével, az önálló művelődési készség elsajátításával kívánjuk elérni. Tanítványaink és az iskola kisugárzása által közvetett módon, áttételeken keresztül pedig hatást gyakorolunk a szülőkre, a lakótelep felnőtteire is.

Távlati célkitűzéseink megvalósításához közelebb jutottunk az új „Általános iskolai nevelés és oktatási terv” bevezetésével. 1978-tól tervszerűbbé és rendszeresebbé vált együttműködésünk a város kulturális intézményeivel. Ehhez nagy segítséget nyújtott a tanterv „Alapelveinek és feladatainak” megismerése, valamint javaslatai a közművelődési intézményekkel közösen szervezhető tevékenységekre. Arra törekedtünk, hogy ezeket a helyi sajátosságoknak megfelelően adaptáljuk iskolánkra úgy, hogy a város kulturális lehetőségeit optimálisan felhasználjuk nevelési céljaink érdekében.

Előzmények, hagyományok

Mielőtt e terület kétéves tapasztalatát ismertetném, szükségesnek tartom azoknak az előzményeknek és hagyományoknak a felidézését is, melyekre építhettünk, s melyek által a feltételeket is biztosíthattuk az iskola és közművelődési intézmények munkájának összehangolásához.

Új iskolánk az 1973/74-es tanévben nyitotta kapuját, s kezdett bekapcsolódni a város kulturális életének vérkeringésébe. Az 1974-es közművelődési párthatározat, majd az 1976-os közművelődési törvény megismerésével, szellemének azonosulásával párhuzamosan felvettük a kapcsolatot a város közművelődési intézményeivel és néhány termelő üzemével. 1975-ben pártalapszervezetünk vezetésével érdeklődő nevelőink részvételével hároméves képzési tanfolyamot szerveztünk, melynek célja egy *közművelődési aktív*a kialakítása volt. A „Kulturális kérdések”, „Világnézet és etikai kérdések”, a „Társadalmi és állami élet kérdései” c. témák elméleti ismereteit jól tudtuk hasznosítani a mindennapi gyakorlatban. Nevelési értekezleteink, munkaközöségi foglalkozásaink s szülői értekezleteink alkalmával hangsúlyt kapott a művelődésre, a sokoldalú személyiségfejlesztésre és a kulturált életmódra nevelés. Ebben az időszakban történt az új tantervre való felkészülés is. A szakmai továbbképzések tartalma összhangban a kultúrpolitikai célkitűzésekkel, segítették a nevelőtestület ráhangolását korszerűsítési törekvéseinkre, az oktató-nevelő munka színvonalának emelésére, valamint az iskolán kívüli nevelési tényezőkkel való *tudatosabb együttműködésre.*

A kapcsolatok kiépítése

Felvettük a kapcsolatot a Katona József Színházzal, a városi mozival, a TIT városi szervezetével, az Állami Zeneiskolával, a Katona József Múzeummal és a művészteleppel, a kerámia stúdióval, a megyei művelődési központtal és a Kiskunsági Nemzeti Park igazgatóságával. – Az új nevelési terv bevezetése előtt azonban együttműködésünk nem volt eléggé összehangolt. Egyrészt a mi tapasztalatlanságunk, belső,

új közösséget létrehozó gondjaink, másrészt a közművelődési intézmények együttműködési készségének hiánya miatt. Úgy tűnt, mintha egyes kulturális intézmények nem szenteltek volna kellő figyelmet az ifjúsági-közművelődési törvény saját területükön történő végrehajtására, melyet a kulturális miniszter így fogalmazott meg 1976-ban Művelődésügyi Közlönyünk 105/1976. MK. 12. számában: „hozzanak létre szoros kapcsolatot az oktatási-nevelési intézményekkel, nyújtsanak segítséget az ott folyó kulturális tevékenységhez, ugyanakkor igényeljük az oktatási-nevelési intézmények támogatását és közreműködését az ifjúság fokozódó kulturális igényeinek kielégítésében”. – Ebben az időszakban az esetlegesség, kampányszerűség jellemezte együttműködésünket. – Gyakran előfordult, hogy lemaradtak tanítványaink olyan értékes irodalmi és természettudományos előadásokról, melyek jól segítettek volna a tantervi anyag feldolgozását, kiegészítését. Ugyanakkor előfordult, hogy megtekintettek olyan színdarabot is, mely egyáltalán nem szolgálta nevelésüket, nem felelt meg a gyermekek életkori sajátosságainak. Ez nemcsak a színház műsorpolitikájával, hanem a nevelők tájékozatlanságával, szelektáló képességének hiányával is indokolható.

Az említett problémák ellenére sok pozitívuma is volt a kulturális intézmények által nyújtott programoknak. Megismerték tanítványaink a város valamennyi közművelődési létesítményét, felkeltettük érdeklődésüket az iskolán kívüli művelődési lehetőségek iránt. Fejlődött magatartási és megjelenési kultúrájuk. – A napközi otthon kezdte már igényelni szabad idős foglalkozásaihoz a közművelők által felkínált gyermekprogramokat. A szaktárgyi órákon pedig sor került a TIT, a tv, a rádió, a mozi, a színház és egyéb iskolán kívül szerzett ismeretek felhasználására. Mindezek azonban csak alkalmanként fordultak elő, főleg a képzett nevelők pedagógiai leleményességének, rugalmasságának függvényeként. Nem is csoda, hiszen nem állt rendelkezésünkre sem az iskolai nevelési tervben erre vonatkozó szintetizált program, sem megfelelő partner a közművelődés részéről.

Tanórán kívüli foglalkozások

Közben meg kell említenem, hogy iskolánk épületén belül sikerült előbbre lépünk a tanórán kívüli foglalkozások, hasznos szabadidő-tevékenységek szervezésében. Közel 15 féle foglalkozás: szakkörök, könyvtári foglalkozások, sportkörök, angol nyelv és zenetanfolyam, énekkar, és az úttörőcsapat által szervezett egyéb foglalkozások lehetővé tették a tanulók sokoldalú képességfejlesztését a későbbi aktív közművelődésre. Meg kell jegyezni, hogy ezek a 10–15 fős kiscsoportos foglalkozások tevékenységük tartóssága és folyamatossága által a legalkalmasabbak a tehetségek kibontakoztatására. Jól működő irodalmi szakkörünk ének- és zenei képzésünk ma már alkalmassá teszi tanítványainkat, nemcsak az iskolai, hanem az iskolán kívüli szereplésekre is, s így aktívan bekapcsolódnak a város közművelődési életébe.

Problémák, nehézségek

Vannak azonban problémáink is. Még nem sikerült eddig létrehozni 800 fős iskolánkban egy életképes népi táncsoprotot, sem képzőművészeti szakkört, mely igen nagy jelentőségű lenne kulturális életünkben, a sokoldalú személyiség formálásban. Mivel nevelőink közül nem akadt megfelelő rátermettségű pedagógus, ezért közművelődési szakembereket kértünk fel erre a munkára. „Város peremén” vágyunk, a távolság és a közlekedési viszonyok miatt kijártak az iskolába a foglalkozások vezetésére. Sajnos a népi tánc, a képzőművész vezetők rövid idő után abbahagyták munkájukat. Úgy tűnik, a gyermekekkel való foglalkozásban nem olyan kitartóak a hivatásos közművelők, mint a pedagógusok.

Az iskola falain belül szervezett tanítási időn kívüli tevékenységek kialakítása azért is nagy jelentőségű iskolánk életében, mert a zsúfoltság miatt a 10–14 évesek többsége kiszorult a napközi otthonból. Arra törekedtünk, hogy ezek a gyerekek képességeiknek megfelelően bekapcsolódjanak valamilyen tevékenységi körbe. A gyengébb szellemi képességeket általában manuális jellegű foglalkozásokra orientáltuk. (Modellező, ügyes kezek stb.) A szakkörök mellett létrehoztunk egy 10–14 éves gyermekekből álló vegyes napközis csoportot is. Ebbe a csoportba az ingerszegény környezetben élő, művelődési hátrányokkal küszködő gyermekeket vettük fel. E csoport fejlesztéséről a későbbiek folyamán majd említést teszünk.

A tanórán kívüli sokféle tevékenység szervezése, jó törekvéseink olyan problémákat is felszínre hoztak, melyekkel, úgy vélem, más, hasonló nagy létszámú iskolák is küszködnek. A legtöbb gondot a szabad idő foglalkozások rendjének kialakítása és összehangolása jelentette. Ki kellett iktatnunk a különböző foglalkozások és programok átfedéseit és ütközéseit. – Figyelembe kellett vennünk a tanulás, a játék és a szabad idő helyes arányait, valamint a tanulók arányos terhelésének szempontjait. – Problémáink megoldását nehezítette a szülők egy részének túlzott igénye vagy igénytelensége gyermekeik képességfejlesztését illetően. Ez abban jutott kifejezésre, hogy némelyeket több szakkörre, tanfolyamra is bejuttatták, míg ugyanakkor mások nem kerültek be a képességeiknek és tehetségüknek megfelelő foglalkozási körökbe. Az utóbbiakból kerültek ki azok, akik szabad idejükben lakótelepünkön céltanul ódöngtek, különböző haszontalanságokat követtek el.

A szülők helytelen szemlélete mellett a nevelőtestületen belül is egyes kollegák nehezítették a fenti problémák megoldását. Az egészségtelen szakmai sovinizmus megnyilvánult abban, hogy saját foglalkozásaikat kiterjesztették más területek rovására, az egyéni érdeklődést, az önkéntességen alapuló választási lehetőséget háttérbe szorítva. Így történhetett meg, hogy a matematika szakos osztályfőnök osztályának nagy része tette ki a matematika szakkör tagságát. A földrajzosé pedig az általa vezetett földrajz szakkörét. Az ilyen irányú törekvéseket meg kellett akadályoznunk tanítványaink sokoldalú személyiségfejlesztése, a *motivációt nyújtó* érdeklődés fenntartása érdekében. – Az említett helytelen megnyilvánulásokat nevelési értekezleteinken, munkaközösségi foglalkozásainkon, olykor *heves viták* közepette sikerült felszámolnunk. – Hangsúlyt kapott az osztályfőnök felelőssége a tanítási órán és iskolán kívüli foglalkozások alapelveink szellemében történő szervezésében.

Jobb munkamegosztás és együttműködés alakult ki az iskola, az úttörőcsapat és a napközi otthon között. Megnövekedett az osztályfőnöki és szakmai munkaközösségek aktivitása, javult az osztályfőnökök és szaktanárok munkakapcsolata. Iskola-közösségünkben kialakult egy olyan szellem, mely biztosította a *motivációs bázist is abhoz*, hogy kiépítsünk egy jól működő rendszert iskolánk és a város kulturális intézményei között.

Az említett két feltétel: az iskolán belüli és kívüli jónak mondható ahhoz, hogy tanítványaink műveltségének megalapozásában az iskolán kívüli nevelési tényezőket koordináljuk, hatásrendszerüket az eddiginél tudatosabban felhasználjuk.

Tervezés

Az iskola és a közművelődési intézmények munkájának összehangolása a *tervezéssel* kezdődik. A tervezés koordinálása okozta a legnagyobb problémát az első évben, még jelenleg is *vannak e területen gondjaink*. A közművelődési intézmények naptári évre terveznek, az oktatási intézmények pedig tanévre. E miatt az iskolai munkatervben legfeljebb félévre lehet tervezni. Sajnos nem mindegyik közművelődési

intézmény bocsátja rendelkezésünkre munkatervét, készítésekor pedig nem számolnak az általános iskola igényével.

Terveink összehangolásában a Megyei Művelődési Központtal és a városi mozi-
val sikerült idáig előbbre jutnunk. – A Megyei Művelődési Központ az általános
iskolás gyermekek számára változatos programokat tervez. Ezeket félevenként tud-
juk beépíteni iskolai munkatervünkbe. – *A napközi otthon* havi foglalkozási tervébe
rendszeresen be tudja építeni a *felkinált tevékenységi formákat*. – A napközis gyer-
mekfoglalkozások külön figyelmet érdemelnek, mert *változatos és állandó programot*
adnak a szabadidős foglalkozások szervezéséhez. A hét meghatározott napjain más-
más foglalkozási típusokkal várják csoportjainkat. A különböző művészeti ágakat
felölelő irodalmi, zenei, képzőművészeti ismereteket nyújtó dramatikus és vizuális
játékok mellett a természettudományi ismeretek nyújtása, a népi játékok tanítása jól
szolgálja a gyermekek sokoldalú személyiségfejlesztését. – Iskolánk megkülönböztetett
jelentőséget tulajdonít a *szünidei gyermekfoglalkozásoknak*, mivel biztosítják a meg-
növekedett szabad idő célszerű, nevelő hatású eltöltését. Azt tapasztaltuk, hogy a
téli, nyári szünidő alatt többnyire a hátrányos szociális környezetben élő, „elhanya-
golt gyermekek” veszik igénybe a napközit. Úgy véljük, némi kárpótlást nyújtunk
ezekkel a foglalkozásokkal azoknak a gyermekeknek, akiknek környezete nem tud
megfelelő művelődési feltételt biztosítani, kellő érzelmi töltést adni. Sajnálattal kell
megemlítenem, hogy ezzel a lehetőséggel városunkban csak kevés iskola élt még
idáig. A már korábban említett felső tagozatos hátrányos helyzetű gyermekekből álló
csoport számára tervezett „művész-közönség találkozó”, az elmúlt tanév egyik legér-
tekebb programja volt. Ez volt az első olyan közös szervezésünk, amelyet művelő-
dési központ gyermekfoglalkozások témájának felelősével közösen végeztünk, s mely-
ben az iskola által megfogalmazott elképzelések érvényesültek. Tervező munkánk
összehangolásában ma már a pozitív együttműködési készség dominál. Igényeinket
figyelembe veszik – a közművelődési szakemberek közül már vannak akik figyelem-
mel kísérik az új nevelési terv követelményeit. – Hasonló fejlődés tapasztalható a
Moziüzemi Vállalat műsorajánlata és az iskola által javasolt témák összehangolásában
is. Időben tudjuk tervezni az évfordulókhoz kapcsolódó filmeket és a szaktárgyak
tantervi anyagának feldolgozását, kiegészítését segítő irodalmi műveket, történelmi
eseményeket és a természet világát bemutató alkotásokat. Az úttörőcsapat által hir-
detett közművelődési játékokat, a „Barátunk a film”-mel kapcsolatos igényeinket is
figyelembe vette a városi mozi. – A múlt évben felmerülő problémákat is sikerült
kiküszöbölnünk. Az életkori sajátosságoknak megfelelő, előre tervezett filmeket vetítet-
ték. Így az élmény befogadására jól fel tudtuk készíteni tanítványainkat. Az esetleges
műsorváltozásokról időben értesítették az iskolát. Nem fordult elő, mint korábban,
hogy ne jutott volna idő a szervezésre, vagy csalódás érte volna a gyermekeket, mert
nem azt a filmet láthatták, amire készültek. A mozi képviselőjével már megállapod-
tunk abban is, hogy a szaktárgyi igényeket összegyűjtve, rövid oktatófilmeket adnak
a tanórán történő vetítéshez. A technikai felkészültség és szervezés nem kis gondot
fog okozni e tervünk megvalósításában.

*A Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóságával együttműködésünk a környezetvé-
delmi nevelés célját szolgálja.*

A város kulturális intézményei által biztosított közművelődési tevékenységek
végző soron a pedagógus közvetlen irányításával épülnek be oktató-nevelő munkánk
folyamatába. *A gyakorlati kivitelezéshez* tág teret és maximális pedagógiai szabad-
ságot biztosíthatunk nevelőinknek. Vannak azonban olyan lényeges alapelvek, ame-
lyeket minden nevelőnek be kell tartania. Ezek valamennyiünk által ismertek, mégis
szükségesnek tartom felidézésüket, mert tapasztalatom szerint a mindennapi gyakor-
latban gyakran feledésbe merülnek. Ezek a következők:

- kellő érettség, alapismeret birtoklása a választott élmény befogadására;
- az egyéni adottság és irányultság figyelembevétele egyes tevékenységi körökbe irányításnál a tehetségek kibontakoztatására;
- a túlterhelés és alulterhelés problémájának megoldása érdekében a felkínált lehetőségek szelektálása, súlypontosítása;
- a fokozatosság elvének betartása, a közelebbitől a távolabbi, az egyszerűbbtől a bonyolultabb felé haladás;
- a művelődési hátrányokkal küszködő gyermekek fokozottabb figyelemmel kísérése;
- a tanítási időn kívül szervezett programokon való részvétel *önkéntes jellegének* érvényre jutása, ugyanakkor motiválással, tudatos orientálással a többoldalú képességfejlesztés érdekében *olyan területre is irányítsuk* tanítványainkat, *melyek iránt esetleg még nem érdeklődnek.*

A közművelődési intézmények által nyújtott programokat, tevékenységi formákat legeredményesebben a tanórán kívüli nevelés rendszerébe tudtuk beépíteni:

- a napközi otthon szabadidős foglalkozásaiba;
- az úttörőmozgalom közművelődési tevékenységeibe;
- a szülői munkaközösség által szervezett hétvégi szabadidős programokba;
- a szülők és a lakosság számára szervezett tudatformáló közművelő munkába;
- a velünk kapcsolatban álló üzemek szocialista brigádjai és tanítványaink közös kulturális programjaiba.

A fent felsorolt nevelési tényezők összehangolása, irányítása, működtetése, a közművelődési tevékenységek által azért is sikeres, mert felnőtt és gyermek egyaránt jobban kedveli az önként választható kötetlenebb formákat. A tanítási órán és iskolán kívüli nevelés rendszerébe viszonylag egyszerűbben és közvetlenül beépíthetők a kulturális intézmények programjai. A tanítási órákban kötöttségükből eredően *közvetettebb* módon, áttételeken keresztül kapcsolhatók be. Az intézmények közötti távolság és szervezeti különállásuk is ezt a módot teszi lehetővé.

Az említettekkel, remélem, sikerült érzékeltetni, miként törekszünk közművelődési politikánk szellemében az iskola és közművelődés összehangoltabb együttműködésére. Szerettem volna bizonyítani, hogy a jelenlegi körülmények és feltételek mellett – melyek nem olyan ideálisak, mint azok a „Komplex művelődési intézmények”, amik a jövőben fognak majd létesülni a permanens művelődés koncepciójának megvalósítására – lehetséges és eredményes a felnövekvő nemzedék érdekében együttműködni a pedagógusoknak és hivatásos közművelőknek.